

Rada Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek

Vademecum duszpasterstwa pielgrzymkowego

Projekt 12.12.2017

1. Teologiczne podstawy duszpasterstwa pielgrzymkowego

Już Stary Testament ukazuje obrazy, które mogą być prawzorem dla pielgrzymowania: Abrahama (Abrahama) jako wędrowca z ziemi rodzinnej do kraju wskazanego przez Boga (por. Rdz 12, 1-2); Naród Wybrany wędrujący z niewoli egipskiej do Ziemi Obiecanej (por. Wj 3, 7-8). Mówią one o Bogu, który wzywa do wyruszenia w drogę ku wyznaczonemu przez Niego celowi. Z drugiej strony traktują o człowieku, który zawiera Bogu i podejmuje decyzję wyjścia, z nadzieją, że osiągnie cel wędrówki.

Pielgrzymowanie do Jerozolimskiej Świątyni było nakazane przez prawo Starego Testamentu (por. Pwt 16, 16-17). Kościół nie przejął tego nakazu, jednakże zachęca wiernych do tej praktyki.

Sam Jezus, posłuszny tradycji pielgrzymuje z Rodzicami do Jerozolimy (Łk 2, 46-49; por. Łk 2, 22-39). „*Jego misję publiczną wyznaczał rytm pielgrzymek do Jerozolimy*” (Katechizm Kościoła Katolickiego, 538). Podczas swojej ostatniej pielgrzymki na Święto Paschy spełnił zbawczą ofiarę krzyża (por. Mk 10, 33; Łk 18, 31) i dokonał „nowej Paschy” – przejścia przez mękę, śmierć do zmartwychwstania. Po spełnieniu dzieła odkupienia powrócił do „domu Ojca”, by przygotować wierzącym miejsce i zabrać ich tam na ostateczną pielgrzymkę życia (por. J 19, 17; J 14, 2-3). Jezus jest dla pielgrzymujących jeszcze na tej ziemi „*przewodnikiem zbawienia*” (Hbr 2, 10).

Św. Paweł przyrównuje życie chrześcijanina do pielgrzymki z doczesności ku spotkaniu z Bogiem w wiecznej szczęśliwości i pełni życia. W wierzącym człowieku rodzi się pragnienie wyjścia z tej ziemi naprzeciw Pana. Apostoł pisze: „*Mamy jednak nadzieję... i chcielibyśmy raczej opuścić nasze ciało i stanąć w obliczu Pana*” (2 Kor 5, 4. 6-8). Dalej wskazuje na tymczasowość ziemskiego życia: „*Trzeba więc, aby ci ...którzy używają tego świata, tak jakby z niego nie korzystali. Przemija bowiem postać tego świata*” (1 Kor 7, 31). A św. Piotr zachęca: „*Proszę, abyście jak obcy i przybysze powstrzymywali się od cielesnych pożądań*” (1P 2, 11).

Sobór Watykański II wskazuje Maryję, która osiągnęła cel ziemskiej pielgrzymki, a teraz patronuje Kościołowi, który jest wspólnotą pielgrzymów. A sam Kościół nazywa pielgrzymującym Ludem Bożym wędrującym do Bożego Królestwa (por. Lumen gentium, 62 i 68; Katechizm Kościoła Katolickiego, 945).

Sanktuarium – cel pielgrzymki – stanowi znak obecności Boga i nieba, które jest celem ostatecznym ziemskiej pielgrzymki człowieka. Tak wyrażał się już Stary Testament o Jerozolimie i Świątyni, które są symbolami dzisiejszych sanktuariów (por. Syr 36, 12; Ps 15, 1).

Chrześcijanin zatem jest człowiekiem drogi, bytuje „in statu viae”, jest wiecznym pielgrzymem zdążającym naprzeciw Pana. Nie przywiązuje się do rzeczy ziemskich ale poszukuje najwyższej wartości, jaką jest przebywanie z Bogiem w Jego Królestwie. Zarazem ten „stan drogi” oznacza ciągły wysiłek nawracania się i zdążania do świętości.

2. Definicja pielgrzymki

Pielgrzymka jest wyjściem ze swego rodzinnego domu i udaniem się w drogę ku miejscu uznanemu za święte, by tam bliżej spotkać się z Bogiem. Pośrednikami tego spotkania są Matka Boża i Święci Pańscy czczeni w świętych miejscach. Jest to zatem akt religijny. Wyróżnia się ona od innych form pobożności tym, że odbywa się w drodze, poza miejscem stałego zamieszkania.

Pielgrzymkę należy odróżnić od turystyki i turystyki religijnej. Choć wymienione formy wędrówki mają wiele wspólnych elementów, to jednak różnią się zasadniczymi celami. W pielgrzymce jest to na pierwszym miejscu cel religijny (praktykowanie różnych form pobożności). W turystyce pierwszymi celami są rekreacja, poznanie świata i walorów kultury. W turystyce religijnej jest to poznawanie kultury religijnej. Turystyka religijna łączy w sobie w różnej proporcji cele turystyczne z pobożnościowymi. Nie oznacza to bynajmniej, że pielgrzymka nie zawiera w sobie walorów poznawczych i rekreacyjnych. Znajdują się one jednak na drugim planie a ich realizacja ma wspomagać a nie utrudniać osiągnięcie religijnych celów.

3. Cele i wartości pielgrzymowania

* Pielgrzymowanie jest zasadniczo zbieżne ze znanymi i praktykowanymi formami pobożności. Wyróżnia je to, że uprawiane są one podczas drogi, w przestrzeni pomiędzy miejscem zamieszkania a miejscem pielgrzymkowym (sanktuarium). Do duchowych aktów dołącza się ludzkie ciało – ruch w przestrzeni. Cieleśny wysiłek przyczynia się do przynieżania owoców duchowych aktów.

Zatem pielgrzymka jest:

- Uwielbieniem Boga – bezinteresownym oddaniem Mu czci.
- Dziękczynieniem – Pielgrzymi udają się do świętego miejsca z zamiarem podziękowania za wyjątkowe dary Boże i opiekę z Jego strony.
- Aktem pokutnym – Pielgrzymi podejmują różne formy pokuty i zadośćuczynienia za grzechy swoje i bliźnich (np. spowiedź, nabożeństwo pokutne, Droga Krzyżowa, trud drogi, niewygody pobytu w miejscu pielgrzymkowym).
- Modlitwą prośby – Pielgrzymi zabierają w drogę swoje specjalne intencje oraz intencje powierzone im przez innych, którzy nie mogli wyruszyć na pielgrzymkę.

➤ Aktem wotywnym – łączy dziękczynienie z błaganiem, zarazem oddaniem się Bogu i ofiarą Jemu składaną. Jest zawierzeniem Bogu z nadzieją wysłuchania intencji. Bywa też wypełnieniem ślubu. Zewnętrzny wyraz stanowi składanie wotywnych darów, zgodnie z miejscowym zwyczajem (np. świec, obrazów, tablic i innych darów pozostawianych w sanktuarium).

* Pielgrzymkę nazywa się często rekolekcjami w drodze. Realizowane są one analogicznie do innych znanych w duszpasterstwie rekolekcji, jednakże odbywane są podczas pielgrzymkowej wędrówki. Pielgrzymka jest okazją do rozwinięcia wybranego, zgodnie z okolicznościami, tematu rekolekcyjnego. Może on być dobrany odpowiednio do np. ogłoszonego przez Stolicę Apostolską tematu rocznych obchodów, przyjętego w Polsce rocznego hasła duszpasterskiego, obchodzonego w danym roku jubileuszu, grupy dla której zorganizowano pielgrzymkę (dzieci, młodzież, kobiety, mężczyźni, chorzy, grupa zawodowa, stowarzyszenie itp.). Jest on realizowany w różnych momentach pielgrzymki (np. homilie mszalne, konferencje, codzienne rozważania, tematyczne nabożeństwa).

* Pielgrzymka wyraża powszechność Kościoła – zwłaszcza poprzez Eucharystię sprawowaną w sanktuarium, gromadzącą pielgrzymów z różnych miejsc, kultur i języków. Zarazem buduje jedność Kościoła.

* Buduje wspólnotę i uczy, jak żyć we wspólnocie: wspólnocie wśród samych pielgrzymów i z napotkanymi w drodze ludźmi.

* Uczy udzielania gościnności i korzystania z niej.

* Przy okazji wędrówki pielgrzymi poznają chrześcijańską kulturę, życie i zwyczaje innych. Jest to okazja do twórczej wymiany wartości pomiędzy różnymi kościelnymi i kulturowymi społecznościami.

* Niekiedy pielgrzymka zawiera świeckie motywy. np. nosi rysy patriotyczne, jednoczy naród, umacnia w momentach historycznych prób. Religia bowiem nie jest aktem odseparowanym od codziennego życia ale to życie inspiruje.

* Pielgrzymka jest wspólnotowym świętowaniem wiary.

4. Czego należy unikać podczas pielgrzymki?

* Pośpiechu i przeładowanego programu, co nie sprzyja religijnemu skupieniu i asymilacji wartości. Pospieszny pielgrzym staje się osobą powierzchowną.

* By nie przeważały w niej nad celami religijnymi motywy turystyczne i krajoznawcze.

* By nie została manipulowana jako narzędzie do osiągnięcia politycznych celów.

5. Organizacja duszpasterstwa pielgrzymkowego w Kościele

Duszpasterstwo pielgrzymkowe przynależy do wielokształtnego duszpasterstwa „osób w drodze” (turystów, pielgrzymów, migrantów, uchodźców, przymusowo przesiedlonych, zaproszonych robotników, studentów obcokrajowców, pracowników komunikacji morskiej i lotniczej, pracowników cyrków, Romów, nomadów „dzieci ulicy” itp.). Mimo odmiennej charakterystyki ww. grup, można wśród nich znaleźć wiele wspólnych cech i problemów. Chodzi np. o przebywanie poza stałym miejscem pobytu, co utrudnia stałą i regularną opiekę duszpasterską oraz narażenie na specyficzne moralne i religijne zagrożenia.

Syntetyczny schemat duszpasterstwa „osób w drodze” w odniesieniu do pielgrzymów

Instytucja		Wybrane zadania
STOLICA APOSTOLSKA	Dykasteria ds. Integralnego Rozwoju Człowieka ¹	Konsultacja problemów związanych z osobami będącymi „w drodze”, koordynacja duszpasterstwa osób będących „w drodze” (turyści, pielgrzymi, migranci, przesiedleńcy, pracownicy cyrków itp.) w skali całego Kościoła przygotowanie programów i pomocy duszpasterskich, kontakt z międzynarodowymi organizacjami zajmującymi się osobami „w drodze”, kongresy duszpasterstwa, zjazdy, organizacja szkoleń, studiów itp.
KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI	* Rada ds. Duszpasterstwa Migracji Turystyki i Pielgrzymek Przewodniczący Członkowie biskupi Konsultorzy * Komisja Maryjna (skupia się	Konsultacja problemów związanych z osobami będącymi „w drodze”, ożywianie i koordynacja na terenie kraju duszpasterstwa osób będących w drodze oraz pracowników sektora turystyki, przygotowanie programów i pomocy duszpasterskich,

¹ 17 sierpnia 2016 r. papież Franciszek powołał nowy organ Stolicy Apostolskiej „Dykasterię ds. integralnego rozwoju człowieka”. Podejmuje ona m. in. dotychczasowe zadania Papieskiej Rady ds. Migracji Podróżnych. Teksty Motu proprio „Humanam progressionem” i statut dykasterii znajdują się na stronach internetowych Stolicy Apostolskiej.

	na kwestiach sanktuariów)	kontakt z krajowymi organizacjami zajmującymi się turystyką, konferencje, szkolenia, studia itp., organizacja pielgrzymek krajowych.
DIECEZJE	Diecezjalni duszpasterze (bądź koordynatorzy, referenci) pielgrzymek Diecezjalni koordynatorzy pieszych pielgrzymek	Ożywianie i koordynacja inicjatyw duszpasterstwa na terenie diecezji, przygotowanie programów i pomocy duszpasterskich dla diecezji, kontakt z lokalnymi organizacjami i instytucjami zajmującymi się turystyką, organizacja konferencji, szkoleń, zebrań dla osób organizujących pielgrzymki itp. Organizacja pielgrzymek diecezjalnych
SANKTUARIA MIEJSCA PIELGRZYMKOWE	Kustosze sanktuariów i miejsc pielgrzymkowych Proboszczowie miejscowości pielgrzymkowych	duszpasterstwo w sanktuariach i miejscach pielgrzymkowych organizacja pielgrzymek
INNE	Stowarzyszenia pielgrzymów Biura pielgrzymkowe Biura turystyczne	Organizacja pielgrzymek, szkolenia dla organizatorów pielgrzymek, opieka nad szlakami pielgrzymkowymi i szlakami kultury religijnej

Struktury duszpasterskie „osób w drodze” zasadniczo mają charakter pomocniczy w stosunku do duszpasterstwa pielgrzymkowego. Instytucje i inne gremia kościelne na różnych szczeblach nie stanowią „zarządu”, ale służą różnorodnym wsparciem pracującym „na pierwszej linii duszpasterstwa”: duszpasterzom pielgrzymkowym, kustoszom sanktuariów, parafiom, stowarzyszeniom, a także biurom turystycznym i pielgrzymkowym oraz innym instytucjom zajmującym się sprawami pielgrzymowania. W szczególności przez:

* Inicjowanie duszpasterskich projektów.

* Inicjowanie współpracy wewnątrzkościelnej oraz z instytucjami świeckimi.

- * Przygotowanie pomocy i materiałów duszpasterskich. Wydawnictwa drukowane i internetowe.
- * Konsultację w sprawach dotyczących zagadnień pielgrzymowania.
- * Formację organizatorów pielgrzymek, turystyki religijnej i turystyki. Szkolenia nt. chrześcijańskich walorów turystyki, etyki w turystyce, sztuki i architektury kościelnej, itp.
- * Konsultację swoich działań z innymi instytucjami zajmującymi się sprawami turystyki.
- * Wsparcie organizacyjne i koordynację inicjatyw.
- * Ocenę duszpasterskich działań, w szczególności dbanie o religijny charakter pielgrzymek.
- * Obserwację zjawiska pielgrzymowania migracji w kontekście wszystkich migracyjnych ruchów i pogłębione studium rzeczoności tematu.
- * Śledzenie ustawodawstwa cywilnego dotyczącego zagadnień turystyki (i odnoszącego się do pielgrzymowania). Występowanie wobec odnośnych instytucji ustawodawczych z postulatami dotyczącymi spraw pielgrzymowania.
- * Organizację kongresów, sympozjów, warsztatów dotyczących zagadnień pielgrzymowania.

6. Miejsca realizacji duszpasterstwa pielgrzymkowego - Etapy (stacje) pielgrzymki

Poniższa tabela przedstawia najważniejsze etapy pielgrzymki i realizacji duszpasterstwa pielgrzymkowego. W tradycji są one niekiedy nazywane stacjami. Może być ich więcej, w zależności od lokalnych zwyczajów.

stacja	Miejsce realizacji	Cel	Środki
1	Przygotowanie - w parafii (miejscu stałego pobytu)	Zawiązanie wspólnoty, wdrożenie w religijny charakter (decyzja po co idę religia czy turystyka, hierarchizacja celów), co chcę osiągnąć (kształtowanie intencji, intencja przewodnia), nastawienie do przyjęcia przeżyć (jakie mam oczekiwania, oczyszczanie oczekiwań, uczulenie na symbole, charyzmat sanktuarium, godne obejrzenia materialne obiekty). Organizacja (od dobrej organizacji zależy osiągnięcie duchowych celów)	Msza św. Z okolicznościową homilią, modlitwa, katecheza; Sakrament Pokuty; Przeźrocza, film, opowiadanie; Omówienie spraw organizacyjnych, m.in. program, wyposażenie, wymagania, kwestie zdrowotne, adresy.
2	Rozpoczęcie pielgrzymki - przed wyjazdem	Inauguracja drogi pielgrzymkowej, uprasnie Bożych darów, prośba o	Msza św. lub nabożeństwo: Czytania z Pisma Św., komentarz,

	(wyjściem)	opiekę w drodze, pożegnanie przez lokalną wspólnotę.	homilia, modlitwy, Błogosławieństwo pielgrzymów na drogę (teksty dostępne w „Obrzędach błogosławieństw”, diecezjalnych podręcznikach nabożeństw), „Kaplica graniczna”
3	Droga Nawiedzenie miejsc świętych w drodze	Rekolekcje w drodze (wybrany temat przewodni), „modlitwa stopami”, pokuta, nawrócenie, spotkanie z sacrum, przygotowanie do szczytowego przeżycia u celu („nowenna”) Umacnianie wspólnoty drogi, weryfikacja chrześcijańskich postaw, Spotkanie z kulturą i przyrodą	Codzienna modlitwa, Codzienna medytacja, Codzienna Msza św. lub nabożeństwo (teksty dobrane do tematu przewodniego, Komunia św., Różaniec, Ryty, np. obmycie w wodzie, nabożeństwo pojednania („Przepróżna Górka”), Oznaczenie grup imionami Patronów (ideał, identyfikacja), Wspólny odpoczynek (pogodne wieczory), zwiedzanie zabytków kultury, pomników przyrody
4	Nawiedzenie miejsca świętego docelowego Blisko celu	Oczyszczenie duchowe przed wejściem w obszar sacrum („Przepróżna Górka”), zbliżenie do szczytu pielgrzymki, powitanie miejsca, wejście w obszar sanktuarium – przekroczenie granicy profanum i sacrum (Bramy sanktuarium)	Ujrzenie po raz pierwszy murów sanktuarium – zatrzymanie na modlitwę, Odtąd modlitwa intensywniejsza, Przejście bram sanktuarium, powitanie przez kustosza, symboliczne gesty: pokropienie wodą święconą, padanie na kolana, leżenie krzyżem, pokłon pielgrzymich znaków, dotknięcie „drzwi świętych”
5	Nawiedzenie miejsca świętego (docelowego)	Szczyt pielgrzymki, szczyt rekolekcji w drodze, skorzystanie z łaski miejsca („charyzmatu sanktuarium”, przywilejów sanktuarium - zapewnić pielgrzymom obfite środki zbawienia, KPK 1243), złożenie wotywnych darów, integracja różnych grup pielgrzymów (przeżycie jedności i powszechności Kościoła), poznanie walorów kultury chrześcijańskiej miejsca	Eucharystia (najlepiej z innymi grupami pielgrzymów), Nabożeństwa według lokalnego zwyczaju (np. procesja ze świecami, apel, droga krzyżowa, błogosławieństwo chorych), Sakrament Pokuty, Sakrament Chorych, skorzystanie z odpustów, liturgia międzynarodowa (modlitwa, czytania, śpiew w różnych językach, stroje narodowe, ludowe), czas na indywidualną modlitwę i nawiedzenie świętych miejsc, nabycie pamiątek i ich poświęcenie, program kulturalny sanktuarium (film, muzeum, wystawa, prelekcja,

			zabytki itp.), Zróżnicowanie programu ilościowe i jakościowe (dostosowanie do grupy)
6	Droga powrotna do miejsca zamieszkania	Podobnie jak w drodze ku sanktuarium docelowemu oraz utrwalanie przeżyć, nastawienie ku codziennemu życiu	Pożegnanie przez kustosza sanktuarium, błogosławieństwo na drogę, Inne środki podobnie jak w drodze ku miejscu docelowemu
7	Po powrocie do miejsca zamieszkania (w parafii)	Dziękczynienie, przypomnienie i utrwalenie przeżyć, budzenie pragnienia powrotu na pielgrzymkę, budzenie pragnienia przebywania blisko Boga, utrwalenie wspólnoty pielgrzymkowej, wykorzystanie zapału pielgrzymów - zaangażowanie w apostołstwo	Msza św., nabożeństwo, modlitwa dziękczynna, spotkanie popielgrzymkowe, rozdanie pamiątek (np. dyplom pielgrzyma), Film, przeżrocza, zdjęcia z pielgrzymki, praca formacyjna w grupie pielgrzymkowej

„Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich” (Księgarnia św. Jacka, Katowice 1994) zawierają przydatne teksty nabożeństw: „Obrzęd błogosławieństwa pielgrzymów” (t. I, s. 183-195), „Obrzęd błogosławieństwa przed rozpoczęciem podróży” (t. I, s. 196-204), „Obrzęd błogosławieństwa urządzeń i przedmiotów przeznaczonych dla podróżujących” (t. I, s. 281-292), „Błogosławieństwa przedmiotów wyrażających pobożność ludu chrześcijańskiego” (t. II, cz. 4, s. 152-191).

„Kaplica graniczna” – w tradycji miejsce pożegnania pielgrzymów z lokalną społecznością na granicy parafii bądź miejscowości.

„Przeprośna Górka” – popularna nazwa miejsca, gdzie piesi pielgrzymi odbywają nabożeństwo pokutne przed wejściem w obręb sanktuarium.

„Charyzmat sanktuarium” – specyficzne duchowe przesłanie związane z danym sanktuarium, charakterystyczne dla tego miejsca nabożeństwo.

7. Wybrane wskazania praktyczne dla pielgrzymów i organizatorów

a/ Dla pielgrzymów:

- Pamiętaj, że pielgrzymka to przede wszystkim religijny akt.
- Na każdym miejscu nie zapomnij, że jesteś świadkiem Chrystusa przez swe zachowanie, słowa i strój.
- Wchodząc do miejsc świętych ubierz odpowiedni strój. Twój strój jest także przejawem chrześcijańskiego świadectwa oraz wyrazem szacunku do świętych miejsc i wspólnoty

gromadzącej się tam. Służba porządkowa nie wpuści ubranych zbyt skąpo (np. odsłonięte ramiona, krótkie spodnie).

- W miejscach świętych zachowaj milczenie. Uklęknij przed Najświętszym Sakramentem. Poświęć chwilę czasu na modlitwę.
- Jest w zwyczaju składanie drobnych ofiar w miejscach pielgrzymkowych.
- Na wspólnych nabożeństwach i spotkaniach nie używaj wielkich transparentów bądź znaków mogących zasłonić widok innym.
- Kupując religijne pamiątki zwróć uwagę na ich estetyczny walor i zastanów się, czy ich treść odpowiada prawdom naszej wiary. Najlepiej kupować je w przykościelnych punktach sprzedaży, prowadzonych przez gospodarzy odwiedzanych miejsc. Nie kupuj ich na ulicy od obnośnych sprzedawców.
- Na pielgrzymkę otrzymujesz identyfikator ze znakiem pielgrzymki. Ułatwi on odnalezienie swej grupy. Noś go przypięty do ubrania, to pomoże także twemu przewodnikowi i innym pielgrzymom w zachowaniu łączności. Zapisz adresy miejsc noclegu i kontaktowe numery telefonów (do przewodnika, hotelu, biura pielgrzymkowego itp.).
- Bądź punktualny. Inni na ciebie czekają. Spóźnienie poważnie burzy porządek pielgrzymki.
- W momencie opuszczania autokaru (grupy) zapamiętaj dokładnie umówione miejsce i czas spotkania. W obcym terenie najlepiej zapisać adres, zaznaczyć na planie lub GPS-e.
- Strzeż pieniędzy i dokumentów. Większą sumę pieniędzy i paszport najlepiej zostawić u gospodarza miejsca noclegowego. Przy sobie noś tylko w miejscu dobrze ukrytym – nigdy nie w ręcznej torbie. To uchroni cię przed bardzo sprytnymi złodziejami. W dużych zgromadzeniach, także wewnątrz kościołów, działają kieszonkowcy i oszuści.
- Dyskretnie i z umiarem używaj aparatu fotograficznego (kamery), by nie rozpraszać innych pielgrzymów. W miejscach najświętszych i podczas liturgii jest to zakazane. W wielu sanktuariach jest to zakazane albo udziela się osobnego pozwolenia odpowiednio przygotowanym osobom.
- Wymiany walut dokonuj tylko w bankach lub oficjalnych kantorach. Sprawdź prawidłowość prowizji.

b/ Podstawowe wyposażenie pielgrzyma

- Modlitewnik i śpiewnik.
- Ubrania przydatne zarówno na gorące, jak i chłodniejsze dni, wygodne obuwie, ochrona na deszcz (składany parasol, cienka peleryna), nakrycie głowy, ciemne okulary i krem ochronny (silne słońce), osobiste lekarstwa regularnie stosowane.

- Przewodniki i mapy odwiedzanych okolic, aparat fotograficzny, mały notes i coś do pisania, niewielki plecak lub torebka (najlepiej zapinana w pasie, torebka na ramieniu może być łatwym łupem dla złodziei) przydatne podczas krótkich wyjść.
- Dokumenty osobiste (paszport, dowód osobisty zależnie od kraju docelowego, karta indywidualnego ubezpieczenia, w krajach UE Europejska Karta Ubezpieczenia Zdrowotnego), konieczna suma pieniędzy (za granicą w walucie kraju odwiedzanego; dobrze mieć trochę drobnych pieniędzy, karta płatnicza lub kredytowa).
- Telefon komórkowy z wpisem ICE (telefon alarmowy do bliskich), telefonów alarmowych, przewodnika grupy, biura organizującego pielgrzymkę i przynajmniej kilku osób z grupy pielgrzymkowej. Europejski, międzynarodowy numer alarmowy to 112.
- W domu pozostawienie programu pielgrzymki i adresów kontaktowych (do organizatora, biura pielgrzymkowego, pilota/przewodnika, hoteli itp.).

c/ Dla organizatorów:

- Mimo niekiedy tempa wędrówki, pozostawić pielgrzymom czas na prywatną modlitwę i medytację. Lepiej odwiedzić mniej miejsc niż wiele w powierzchowny sposób. Z przeładowanego programu uczestnicy zapamiętają niewiele.
- Wyznaczyć osoby pełniące posługi dla całej grupy (np. liturgiczne, porządkowe, gospodarcze, zabezpieczenie higieny i zdrowia).
- Osoby odpowiedzialne za przygotowanie liturgii ustalają liturgiczne funkcje, rozdają teksty do czytania, w miarę możliwości udają się wcześniej na miejsce liturgii, by przygotować obrzędy, potrzebne sprzęty itp. Długie oczekiwanie przy napiętym programie podróży jest niepotrzebną stratą czasu i deprymuje uczestników.
- Wykorzystać indywidualne charyzmaty pielgrzymów, np. podczas dłuższej drogi mogą oni poprowadzić modlitwy, przeprowadzić prelekcję, uzupełnić wiadomości podane przez przewodnika, składać świadectwa.
- Do wspólnych modlitw włączać intencje uczestników grupy, np. w formie modlitwy wiernych.
- W miejscach pielgrzymkowych dostosować się do wskazań lokalnych służb porządkowych. Najlepiej wcześniej zgłosić grupę i ustalić program nawiedzenia.
- W czasie długiej jazdy (marszu) program należy urozmaicać. Lepsze są krótkie modlitwy i rozważania, przeplatane jak największą ilością śpiewów, wykonywane przez różne osoby (dzielenie ról, uaktywnianie wszystkich). Zbyt długie i jednostajne teksty szybko wywołują znużenie i pielgrzymi „wyłączają się” (np. odmawianie naraz całego różańca, czytanie długiej lektury).

- Każde nawiedzenie miejsc świętych rozpocząć od wspólnej modlitwy, w dalszej kolejności zwiedzić zabytki chrześcijańskiej kultury.
- W wypadku zwiedzania sakralnych miejsc celem poznania zabytków, w miarę możliwości omówić odwiedzane miejsce przed wejściem, a komentarze podczas zwiedzania ograniczyć do niezbędnego minimum, by nie zakłócać religijnej atmosfery i ciszy. W miejscach najświętszych nie
- W wypadku oprowadzania po sakralnych obiektach celem poznania ich zabytków, w miarę możliwości omówić wszystko co konieczne przed wejściem, a komentarze podczas zwiedzania ograniczyć do niezbędnego minimum. W miejscach najświętszych (prezbiterium, kaplica świętego obrazu itp.) zachowuje się całkowite milczenie.
- Nie zwiedzać sanktuariów i kościołów podczas trwania w nich nabożeństw.
- Niektóre sanktuaria wymagają umówienia lokalnego przewodnika. Wówczas wszelkich komentarzy wobec swojej grupy dokonuje się przed wejściem na ich teren.
- Dyskretnie zwracać pielgrzymom uwagę na godny strój podczas odwiedzin świętych miejsc, zwłaszcza w czasie sprawowania Najświętszej Ofiary. Z właściwego stroju nie zwalnia uczestnictwo w Mszy św. w warunkach polowych. Przykładem powinni świecić sami duszpasterze i organizatorzy.

d/ Podstawowe wyposażenie organizatora (poniższe punkty nie uwzględniają pełnego wyposażenia przewidzianego odnośnymi przepisami prawa). Organizator (ksiądz, przewodnik pielgrzymkowy, pilot) zabiera ze sobą te same sprzęty co każdy pielgrzym a ponadto:

- Znaki rozpoznawcze grupy: dla przewodnika i każdego pielgrzyma (np. chusta, flaga, mini baner, identyfikator), które pozwolą odszukać się w tłumie.
- Listę uczestników pielgrzymki z adresami i telefonami komórkowymi.
- Nagłośnienie: mały przenośny głośnik lub jeszcze praktyczniejszy zestaw aparatury: nadajnik dla prowadzącego i odbiorniki ze słuchawkami dla uczestników. Sprawdzić, czy wynajęty autokar (wagon kolejowy) ma sprawne nagłośnienie.
- W grupie jadącej z księdzem zestaw sprzętów liturgicznych do odprawiania Mszy św. polowej: alba, stuła, ornat, kielich, puszka, bielizna kielichowa, obrus, mszał i lekcjonarz, świece (z osłoną), wino mszalne, hostie i komunikanty, składany stolik.
- Ksiądz dokumenty kapłańskie (celebret).
- Filmy i lekturę na drogę.
- Apteczkę wyposażoną zgodnie z przepisami. Trzeba pamiętać, że lekarstwa może aplikować tylko upoważniona prawem osoba (lekarz, pielęgniarka, kwalifikowany ratownik). Inni mogą stosować tylko środki opatrunkowe. Jeśli możliwe defibrylator AED (do masażu serca), na pewno maseczka do sztucznego oddychania.

- W Ziemi Świętej i niektórych innych regionach konieczny jest certyfikat dla prowadzącego.
- Dyplomy pamiątkowe dla pielgrzymów. W Ziemi Świętej i w Rzymie są specjalne wzory z błogosławieństwem Ojca Świętego / Kustosza Ziemi Świętej.

e/ W pielgrzymkach do Rzymu

- Na spotkanie z Ojcem Świętym ubrać się odświętnie (strój dyplomatyczny – biało-czarny). Mile widziane są stroje regionalne.
- Na audyencji z Ojcem Świętym nie wnosić przedmiotów ostrych, metalowych, dużych pakunków, butelek z napojami. Służba porządkowa zatrzyma je. W niektórych sanktuariach obowiązują podobne przepisy i w wejściu do nich istnieje taka sama kontrola.
- Dewocjonalia zabrane ze sobą na audiencję u Ojca Świętego są poświęcone przez Jego końcowe błogosławieństwo.

8. Przydatne teksty dla duszpasterstwa pielgrzymkowego

* Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, z 29 czerwca 199 r.

* Papieska Rada ds. Migracji i Podróżnych, *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000*, z 25 kwietnia 1998 r.

* Papieska Rada ds. Migracji i Podróżnych, *Sanktuarium: pamięć, obecność i prorocтво Boga żywego*, z 8 maja 199 r.

Teksty można znaleźć na stronie internetowej Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, turystyki i pielgrzymek w zakładce Pielgrzymi, znajdują się tam też wypowiedzi papieży i Kościoła do pielgrzymów):
<http://migracja.episkopat.pl/pielgrzymi/>

* Instrukcja Arcybiskupa Poznańskiego Stanisława Gądeckiego dla organizatorów pielgrzymek, z dn. 20 marca 2008 r., N 2548/2008
<http://www.archpoznan.pl/pdf/synod/t211.pdf>

* *10 przykazań dla przewodników po sakralnych obiektach* <http://www.duszpasterstwo-pielgrzym.krakow.pl/index.php?show=rady1>

Przydatne linki internetowe

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/s_index_tourism/rc_pc_migrants_sectiontourists_it.htm

www.pcmigrants.org

<http://www.duszpasterstwo-pielgrzym.krakow.pl/>

* Duszpasterstwo pielgrzymów i turystów. Wybór wypowiedzi i dokumentów kościelnych, opr. Ks. Maciej Ostrowski, Wyd. Św. Stanisława, Kraków 2003.

* Ks. Maciej Ostrowski, *Jesteśmy pielgrzymami przed Tobą, Posługa duszpasterska wśród pielgrzymów*, Wyd. Naukowe PAT, Kraków 2005.

* Michael Rosenberger, Drogi, które poruszają. Mała teologia pielgrzymki, Księgarnia św. Wojciecha, Katowice 2007.

* Prawne aspekty turystyki pielgrzymkowej, red. Anna Tunia, Wyd. KUL, Lublin 2014.

Opracował ks. Maciej Ostrowski